

Зміст

ПЕРЕДМОВА.....	3
РОЗДІЛ 1 ОГЛЯД ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ У СФЕРІ ПРИВАТНОПРАВОВИХ ВІДНОСИН.....	4
РОЗДІЛ 2 ОГЛЯД ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ У СФЕРІ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН ТА ВІДНОСИН СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	24
РОЗДІЛ 3 ОГЛЯД ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ У СФЕРІ НАУКИ ТА ОСВІТИ.....	33
РОЗДІЛ 4 ОГЛЯД ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ У СФЕРІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН.....	39
РОЗДІЛ 5 ОГЛЯД ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ У СФЕРІ ПОДАТКОВИХ ВІДНОСИН.....	60
РОЗДІЛ 6 ОГЛЯД КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	65
РОЗДІЛ 7 ОГЛЯД КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	72
РОЗДІЛ 8 ОГЛЯД ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ У СФЕРІ ЕКОЛОГІЧНИХ ТА АГРАРНИХ ВІДНОСИН.....	97

Передмова

Уже майже пів року Україна веде свою вітчизняну війну проти цинічного й жорстокого ворога, який 24 лютого 2022 р. розпочав широкомасштабне вторгнення на територію нашої суверенної держави. Реакцією на злочинні дії росії стало продовження до 23 серпня цього року воєнного стану як особливого правового режиму, що призводить, зокрема, до істотного обмеження особистих немайнових і майнових прав фізичних та юридичних осіб. Варто визнати, що з плином цього порівняно короткого, проте такого важкого проміжку часу український народ щоденно доводить здатність до самовідданості та нечувану готовність до самопожертви й самообмеження в ім'я майбутнього нашої України.

Ворожий акт агресії проти української держави викликав нагальну потребу в перегляді або істотній зміні механізмів правового регулювання суспільних відносин. Як наслідок, починаючи з 24 лютого 2022 р. Президент України, Верховна Рада України та Кабінет Міністрів України ухвалили значну кількість різнорівневих нормативно-правових актів, спрямованих на перегляд, зміну чи скасування окремих підходів до регулювання суспільних відносин у воєнний час.

Науковці Київського регіонального центру Національної академії правових наук України в цих складних умовах продовжують працювати над аналізом чинних нормативно-правових актів та зареєстрованих у Верховній Раді України проєктів законів, починаючи з введення воєнного стану в Україні та з урахуванням сфер його застосування.

У цьому виданні (другому випуску) науковими співробітниками Київського регіонального центру Національної академії правових наук України проведено аналітичне дослідження найважливіших законодавчих актів, прийнятих Верховною Радою України протягом 15 квітня – 15 червня 2022 р., які доступні на офіційній інтернет-сторінці парламенту.

Директор Київського регіонального центру
Національної академії правових наук України,
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
заслужений юрист України
Олексій КОТ

Розділ 1

ОГЛЯД ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ У СФЕРІ ПРИВАТНОПРАВОВИХ ВІДНОСИН

*Закон України «Про внесення змін до Закону України
"Про правовий статус осіб, зниклих безвісти"
та інших законодавчих актів України
щодо вдосконалення правового регулювання
суспільних відносин, пов'язаних із набуттям статусу
осіб, зниклих безвісти за особливих обставин»
від 14 квітня 2022 р. № 2191-ІХ¹*

Закон України «Про внесення змін до Закону України "Про правовий статус осіб, зниклих безвісти" та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних із набуттям статусу осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» від 14 квітня 2022 р. № 2191-ІХ змінив назву Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти» на «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин», визначив правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, та забезпечив правове регулювання суспільних відносин, пов'язаних із набуттям правового статусу осіб, які зникли безвісти за особливих обставин, з обліком, розшуком і соціальним захистом таких осіб і членів їхніх сімей. У Законі України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» особливими обставинами вважаються збройний конфлікт, воєнні дії, тимчасова окупація частини території України, надзвичайні ситуації природного чи техногенного характеру. Цей закон спрямований на забезпечення прав і свобод людини та громадянина з дотриманням норм міжнародного гуманітарного права.

¹ Про внесення змін до Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти» та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних із набуттям статусу осіб, зниклих безвісти за особливих обставин : Закон України від 14 квітня 2022 р. № 2191-ІХ / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2191-20#Text>

Прийняття Закону України «Про внесення змін до Закону України "Про правовий статус осіб, зниклих безвісти" та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних із набуттям статусу осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» і набрання ним чинності 27 квітня 2022 р. сприяє вдосконаленню процедури набуття правового статусу особи, зниклої безвісти за особливих обставин, забезпеченню більш оперативного розшуку та соціального захисту таких осіб і членів їхніх сімей, що є вкрай важливим в умовах воєнного стану в Україні.

Запровадження інституту Уповноваженого з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин (замість Комісії з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин), як посадової особи центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері дотримання норм міжнародного гуманітарного права на всій території України, на яку покладено повноваження щодо координації розшуку осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, та вирішення інших питань, пов'язаних із цим, є позитивним кроком законодавця, що сприятиме створенню більш ефективного правового механізму забезпечення розшуку осіб, які зникли безвісти за особливих обставин.

Позитивно необхідно оцінити також визначення Міністерства внутрішніх справ України держателем Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, а адміністратором цього реєстру – державного підприємства, що належить до сфери управління Міністерства внутрішніх справ України, оскільки згідно з п. 4 ч. 1 ст. 26 Закону України «Про Національну поліцію» Національна поліція України засобами інформаційно-комунікаційної системи наповнює та підтримує в актуальному стані реєстри та бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України, стосовно розшуку осіб, зниклих безвісти, тому визначення Міністерства внутрішніх справ України держателем Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, не потребуватиме додаткових фінансових витрат і сприятиме оперативному розшуку осіб, які зникли безвісти за особливих обставин.

Заслугує на схвалення підхід законодавця, за яким виключається судовий порядок набуття особою статусу такої, що зникла безвісти, як це було передбачено в попередній редакції Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти», та передбачається виключно адміністративний порядок, за яким особа, згідно із ч. 1 ст. 4 Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин», набуває

статусу такої, що зникла безвісти за особливих обставин, з моменту внесення про неї відомостей, що містяться в заяві про факт зникнення, до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, у порядку, передбаченому цим законом, та вважається такою, що зникла безвісти за особливих обставин, з моменту подання заявником заяви про факт зникнення особи.

Позитивно оцінюючи загалом прийняття Закону України «Про внесення змін до Закону України "Про правовий статус осіб, зниклих безвісти" та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних із набуттям статусу осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» від 14 квітня 2022 р. № 2191-IX, необхідно зазначити, що цим законом не було усунуто окремі прогалини у правовому регулюванні відносин, пов'язаних із набуттям правового статусу осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, з обліком, розшуком та правовим захистом таких осіб і членів їхніх сімей.

Так, згідно із ч. 3 ст. 8 Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин», якщо обидва з батьків дитини є особами, зниклими безвісти за особливих обставин, над такою дитиною встановлюється опіка/піклування в порядку, передбаченому Цивільним кодексом України. Якщо на утриманні особи, зниклої безвісти за особливих обставин, перебували повнолітні особи, які за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права та виконувати обов'язки, над такими особами встановлюється опіка.

Необхідно зазначити, що у ст. ст. 58 і 59 Цивільного кодексу України передбачена можливість встановлення опіки/піклування над малолітніми/неповнолітніми особами, які є сиротами або позбавлені батьківського піклування, проте не визначено коло таких осіб. Стаття 1 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» від 13 січня 2005 р. № 2342-IV містить визначення термінів «дитина-сирота» та «діти, позбавлені батьківського піклування», проте до дітей, позбавлених батьківського піклування, не віднесено дитину, обидва з батьків якої є особами, що зникли безвісти за особливих обставин. Пропонується до абз. 3 ст. 1 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» внести зміни та передбачити, що до дітей, позбавлених батьківського піклування, належать також діти, обидва з батьків яких є особами, зниклими безвісти за особливих обставин.

Щодо встановлення опіки над повнолітніми особами, які за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права та виконувати обов'язки, також виникають суперечності із чинним законодавством. Так, відповідно до ст. 58 Цивільного кодексу України опіка встановлюється над малолітніми особами, які є сиротами або позбавлені батьківського піклування, та фізичними особами, які визнані недієздатними. Цивільний кодекс України не передбачає такої підстави встановлення опіки, як неможливість повнолітньої особи за станом здоров'я самостійно здійснювати свої права та виконувати обов'язки. Пропонуємо із ч. 3 ст. 8 Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» виключити другий абзац, у якому говориться про встановлення опіки над повнолітніми особами, які за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права та виконувати обов'язки.

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення ефективності санкцій, пов'язаних з активами окремих осіб» від 12 травня 2022 р. № 2257-IX²

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення ефективності санкцій, пов'язаних з активами окремих осіб» від 12 травня 2022 р. № 2257-IX відповідає положенням ч. 4 ст. 41 Конституції України, якою встановлено, що ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності, адже право приватної власності є непорушним, загальновизнаним міжнародними нормами, положеннями міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, щодо непорушності права власності. Зокрема, принцип непорушності права власності проголошено у ст. 1 Протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 20 березня 1952 р., де зазначено: «Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства та на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

² Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення ефективності санкцій, пов'язаних з активами окремих осіб : Закон України від 12 травня 2022 р. № 2257-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2257-20#Text>